UNIVERSUL JURIDIC



Carmen MOLDOVAN

Drept internaţional public

Ediţia a IV-a, revăzută şi adăugită

Principii şi instituţii fundamentale

UJ

III 27187 d 1

Conf. univ. dr. CARMEN MOLDOVAN
Facultatea de Drept, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" din Iaşi
Avocat în Baroul Iaşi

Drept internațional public. Principii şi instituții fundamentale

Ediția a IV-a

C-289971+

289971
UNIVERSITATEA
"DUNĂREA DE JOS" GALAȚI
BIBLIOTECĂ 2

Universul Juridic
București
-2024-

Cuprins

ABREVIERI....9

CAPITOLUL I. DEFINIREA ŞI TRĂSĂTURILE DREPTULUI INTERNAŢIONAL PUBLIC....11
Secţiunea 1. Definiţia evolutivă a noţiunii „drept internaţional public”....11
Secţiunea a 2-a. Elementele constitutive ale denumirii „drept internaţional public”....13
Secţiunea a 3-a. Distincţii între dreptul internaţional public şi dreptul internaţional privat....14
Secţiunea a 4-a. Trăsăturile specifice ale dreptului internaţional public....14
4.1. Specificul dreptului internaţional....14
4.2. Identificarea particularităţilor dreptului internaţional....15
Secţiunea a 5-a. Diviziuni ale dreptului internaţional public....24
Secţiunea a 6-a. Repere ale evoluţiei istorice a dreptului internaţional public....40
Secţiunea a 7-a. Codificarea dreptului internaţional public....44
Secţiunea a 8-a. Particularităţile normei de drept internaţional public....47
Secţiunea a 9-a. Ierarhia normelor dreptului internaţional public....52
9.1. Consacrarea şi semnificaţia normelor *ius cogens*....52
9.2. Norme *ius cogens* – Exemplificări....55
Secţiunea a 10-a. Raportul dintre dreptul intern şi dreptul internaţional....56
10.1. Noţiuni generale....56
10.2. Teoriile cu privire la raportul dintre dreptul internaţional public şi dreptul intern....59
10.3. Modalităţi de receptare a dreptului internaţional în dreptul intern al statelor....61
10.4. Raportul drept internaţional – drept intern, potrivit Constituţiei României....62

CAPITOLUL II. SURSELE DREPTULUI INTERNAŢIONAL PUBLIC....67
Secţiunea 1. Distincţia surse formale – surse materiale....67
Secţiunea a 2-a. Sediul materiei surselor dreptului internaţional public....68
2.1. Articolul 38 din Statutul Curţii Internaţionale de Justiţie....68
2.2. Observaţii legate de modul de formulare a textului articolului 38 din Statutul Curţii Internaţionale de Justiţie....70
Secţiunea a 3-a. Distincţia surse (izvoare) principale – surse (izvoare) subsidiare....71
Secţiunea a 4-a. Sursele principale de drept internaţional public....72
4.1. Tratatul internaţional....72
4.1.1. Elementele definitorii ale tratatului internaţional....72
4.1.2. Denumiri ale tratatelor internaţionale....73
4.2. Cutuma internaţională – sursă principală a dreptului internaţional public....75
4.2.1. Definirea cutumei internaţionale....75
4.2.2. Elementele normei cutumiare....76
4.2.2.1. Elementul material (obiectiv) – *usus*....76
4.2.2.2. Elementul psihologic (subiectiv) – *opinio iuris sive necessitatis*....80
4.2.3. Opoziţia statelor la formarea unei reguli cutumiare....81
4.3. Raportul dintre tratat şi cutumă....82

Secţiunea a 5-a. Surse ale dreptului internaţional nemenţionate de articolul 38 din Statutul Curţii Internaţionale de Justiţie 84
5.1. Actele unilaterale în dreptul internaţional public....84
5.2. Actele unilaterale ale statelor....84
Repere de jurisprudenţă....87
5.3. Actele organizaţiilor internaţionale – *Soft law* 87
Secţiunea a 6-a. Mijloace auxiliare (surse auxiliare) ale dreptului internaţional public 91
6.1. Principiile generale de drept 91
Exemplificări – Principii generale de drept recunoscute în Carta Tribunalului de la Nürnberg şi în hotărârile Tribunalului – 1950, Raportul Comisiei de Drept Internaţional 93
6.2. Hotărârile judecătoreşti....94
6.3. Doctrina 95
6.4. Echitatea 96

CAPITOLUL III. PRINCIPIILE FUNDAMENTALE ALE DREPTULUI INTERNAŢIONAL PUBLIC 98
Secţiunea 1. Noţiune şi delimitări....98
Secţiunea a 2-a. Sediul materiei, identificarea şi caracteristicile principiilor fundamentale 99
2.1. Sediul materiei 99
2.2. Caracteristicile principiilor fundamentale ale dreptului internaţional 102
Repere de jurisprudenţă....103
2.3. Principiul nerecurgerii la forţă sau la ameninţarea cu forţa în relaţiile internaţionale (principiul neagresiunii)....103
2.3.1. Consacrarea principiului neagresiunii 103
2.3.2. Semnificaţia noţiunilor „agresiune” şi „ameninţare cu forţa” 104
2.3.3. Situaţii în care este permisă folosirea forţei....110
2.3.3.1. Legitima apărare 111
2.3.3.2. Condiţiile pentru exercitarea legitimei apărări 112
2.3.3.3. Controversele cu privire la existenţa dreptului la legitimă apărare anticipată şi preventivă 115
2.3.3.3.1. Dreptul la autodeterminare al popoarelor 119
2.3.3.3.2. Aplicarea sancţiunilor de către Consiliul de Securitate al ONU în temeiul Capitolului VII al Cartei ONU 121
2.3.3.4. Obligaţia de a respecta regulile dreptului umanitar în cazul folosirii forţei armate....124
2.3.3.4.1. Caracteristicile surselor dreptului internaţional umanitar....124
2.3.3.4.2. Noţiunea „conflict armat internaţional”....125
2.3.3.4.3. Noţiunea „conflict intern (cu caracter non-internaţional)” 126
2.3.3.4.4. Statutul diferitelor categorii de persoane 128
2.4. Principiul soluţionării prin mijloace paşnice a diferendelor internaţionale....131
2.5. Principiul neamestecului în afacerile interne ale altui stat (principiul neimixtiunii sau al neintervenţiei) 133
2.5.1. Conţinutul principiului neimixtiunii 133

2.5.2. Dreptul de intervenţie umanitară 136
2.5.3. Responsabilitatea de a proteja 139
2.6. Principiul cooperării dintre state....141
2.7. Principiul egalităţii în drepturi şi al autodeterminării popoarelor....142
2.8. Principiul egalităţii suverane a statelor....145
2.9. Principiul îndeplinirii cu bună-credinţă a obligaţiilor (*pacta sunt servanda*)....148
2.10. Principiul integrităţii teritoriale a statelor....149
2.11. Principiul inviolabilităţii frontierelor....150
2.12. Principiul respectării drepturilor şi libertăţilor fundamentale....151
Repere de jurisprudenţă....153

CAPITOLUL IV. DREPTUL INTERNAŢIONAL AL TRATATELOR 159
Secţiunea 1. Consideraţii generale....159
Secţiunea a 2-a. Clasificarea tratatelor 160
2.1. Clasificarea materială 161
2.2. Clasificarea formală....162
Secţiunea a 3-a. Condiţiile de validitate ale tratatelor internaţionale 162
3.1. Condiţii de fond....162
3.1.1. Calitatea de subiect de drept internaţional a părţilor 162
3.1.2. Existenţa unui acord de voinţă între părţile contractante....164
3.1.3. Viciile de consimţământ 165
Repere de jurisprudenţă....165
3.1.4. Crearea de efecte juridice 170
3.1.5. Supunerea acordului statelor regulilor dreptului internaţional 171
3.1.6. Conformitatea cu normele *ius cogens*....171
3.2. Condiţii de formă....171
3.3. Invocarea nulităţii unui tratat internaţional....172
Secţiunea a 4-a. Încheierea tratatelor internaţionale....173
4.1. Negocierea şi adoptarea textului tratatului internaţional 174
4.2. Autentificarea textului tratatului....176
4.3. Exprimarea consimţământului de a deveni parte la tratat....179
4.3.1. Semnarea tratatului....180
4.3.2. Schimbul de instrumente 180
4.3.3. Ratificarea, acceptarea sau aprobarea tratatului 181
4.3.4. Aderarea la tratat 183
4.3.5. Momentul stabilirii consimţământului statului....184
Secţiunea a 5-a. Rezerva la tratatele internaţionale....185
5.1. Definirea rezervei la tratat 185
5.2. Condiţiile de fond şi de formă ale rezervei la tratat....185
5.2.1. Condiţiile de fond 185
Repere de jurisprudenţă....188
5.2.2. Condiţiile de formă....189
5.2.3. Analiza validităţii rezervei la tratat....189
Studiu de caz – Aprecierea validităţii unei rezerve de către o instanţă internaţională – Hotărârea Curţii Europene a Drepturilor Omului în cauza Belilos c. Elveţiei, 29 aprilie 1988....191

5.3. Procedura şi efectele rezervelor 193
5.4. Distincţia dintre rezerva la tratat şi declaraţia interpretativă 194
Exemplu de declaraţie unilaterală care nu are natura juridică a unei rezerve – Declaraţia făcută de România la ratificarea Convenţiei asupra dreptului mării 194
Secţiunea a 6-a. Intrarea în vigoare a tratatelor 195
Secţiunea a 7-a. Înregistrarea tratatelor 197
Secţiunea a 8-a. Efectele tratatului internaţional 198
8.1. Principiul relativităţii efectelor tratatelor internaţionale 198
8.2. Excepţii de la principiul relativităţii efectelor tratatelor internaţionale 199
Secţiunea a 9-a. Aplicarea tratatelor internaţionale 200
9.1. Aplicarea în spaţiu a tratatelor internaţionale 201
9.1.1. Regula teritorialităţii tratatelor internaţionale 201
9.1.2. Excepţii de la regula teritorialităţii tratatelor internaţionale 201
9.2. Aplicarea în timp a tratatelor internaţionale 202
9.2.1. Regula neretroactivităţii tratatelor internaţionale 202
9.2.2. Tratatele succesive în timp 203
9.2.3. Modificarea tratatului internaţional 205
9.3. Interpretarea tratatelor internaţionale 205
9.3.1. Regulile generale de interpretare a tratatelor internaţionale 206
9.3.2. Mijloace complementare de interpretare a tratatelor internaţionale 208
9.3.3. Interpretarea tratatelor autentificate în două sau mai multe limbi 208
Repere de jurisprudenţă 208
9.4. Încetarea tratatelor internaţionale 212
9.4.1. Încetarea şi suspendarea tratatelor internaţionale 212
9.4.2. Principalele cauze codificate de încetare a tratatului 214
9.4.2.1. Denunţarea sau retragerea de la tratatul internaţional 214
9.4.2.2. Violarea substanţială a unui tratat 214
9.4.2.3. Ivirea unei situaţii care face imposibilă executarea obligaţiilor din tratatul internaţional 215
Repere de jurisprudenţă 215
9.4.2.4. Schimbarea fundamentală a împrejurărilor (clauza *rebus sic stantibus*) 216
Repere de jurisprudenţă 216
9.4.2.5. Ruperea relaţiilor diplomatice sau consulare 217
9.4.2.6. Abrogarea tratatului 218
Studiu de caz – Retragerea Regatului Unit al Marii Britanii şi Irlandei de Nord din Uniunea Europeană 218

CAPITOLUL V. STATUL – SUBIECT ORIGINAR DE DREPT INTERNAŢIONAL PUBLIC 221
Secţiunea 1. Consideraţii introductive privind identificarea subiectelor de drept internaţional public 221
Secţiunea a 2-a. Statul, ca subiect primar de drept internaţional public – noţiune şi elemente 223
Secţiunea a 3-a. Imunitatea de jurisdicţie şi de executare a statelor 224
Repere de jurisprudenţă 227

Secţiunea a 4-a. Răspunderea internaţională a statelor – consecinţă a încălcării obligaţiilor internaţionale 231
4.1. Noţiunea răspunderii internaţionale, tipuri şi distincţii 231
4.2. Reglementarea răspunderii internaţionale a statelor 235
4.3. Elementele răspunderii internaţionale a statului pentru fapte ilicite 237
4.3.1. Conduita ilicită (actul internaţional ilicit) 238
4.3.1.1. Noţiunea de conduită ilicită 238
4.3.1.2. Cauzele care exclud caracterul ilicit al faptului internaţional 239
4.3.2. Imputabilitatea conduitei ilicite 241
4.3.2.1. Acte comise de autorităţile publice 241
4.3.2.2. Acte comise de particulari 244
4.3.2.3. Acte ilicite săvârşite în timpul unei insurecţii 248
4.3.3. Prejudiciul – element al răspunderii – şi formele reparării sale 249
4.3.3.1. Consecinţele comiterii unui act internaţional ilicit. Prejudiciul şi formele sale 249
4.3.3.2. Formele de reparare a prejudiciului 250
Secţiunea a 5-a. Recunoaşterea statelor şi a guvernelor 254
5.1. Consideraţii generale 254
5.2. Formele recunoaşterii 255
5.3. Recunoaşterea statelor 255
5.4. Recunoaşterea guvernelor 259
Secţiunea a 6-a. Neutralitatea statelor 260
6.1. Noţiune şi tipuri de neutralitate 260
6.2. Neutralitatea ocazională 260
6.3. Neutralitatea permanentă 261
6.4. Neutralitatea diferenţiată (contemporană) 261
6.5. Compatibilitatea dintre statutul de neutralitate permanentă şi calitatea de membru al ONU 261
Secţiunea a 7-a. Teritoriul de stat – element material al statului 262
7.1. Definirea teritoriului de stat şi identificarea componentelor sale 262
7.2. Spaţii geografice cu statut special 264
7.3. Delimitarea teritoriului. Frontiera de stat 265
7.3.1. Definiţie 265
7.3.2. Clasificarea frontierelor 266
7.3.3. Stabilirea frontierelor 266
7.4. Modalităţile de dobândire a teritoriului de stat 267
Repere de jurisprudenţă 269
7.5. Mutaţiile teritoriale şi succesiunea statelor 279
7.5.1. Consideraţii generale 279
7.5.2. Succesiunea la tratate 280
Repere de jurisprudenţă 281
7.5.3. Succesiunea la organizaţiile internaţionale 282
7.5.4. Succesiunea la bunuri şi arhive 282
7.5.5. Succesiunea la datorii 283
Secţiunea a 8-a. Alte subiecte de drept internaţional public 284
8.1. Recunoaşterea beligeranţei şi insurgenţei 284

8.2. Recunoaşterea mişcărilor de eliberare naţională....284
8.3. Sfântul Scaun....285
8.4. Ordinul de Malta....286

CAPITOLUL VI. STATUTUL PERSOANELOR ÎN DREPTUL INTERNAŢIONAL PUBLIC....287
Secţiunea 1. Noţiune....287
Secţiunea a 2-a. Cetăţenia....287
2.1. Noţiune....287
2.2. Naţionalitatea persoanelor juridice....289
Secţiunea a 3-a. Protecţia diplomatică....289
3.1. Noţiune şi distincţii....289
3.2. Condiţiile pentru exercitarea protecţiei diplomatice....291
Repere de jurisprudenţă....292
Secţiunea a 4-a. Conflictele de cetăţenie....293
4.1. Principalele dispoziţii ale Convenţiei din 1954 cu privire la statutul apatrizilor....295
4.2. Principalele prevederi ale Convenţiei privind reducerea cazurilor de apatridie din 1961....296
Secţiunea a 5-a. Regimul juridic al străinilor....298
5.1. Noţiunea „străin”....298
5.2. Tipuri de tratamente juridice aplicabile străinilor....299
5.3. Expulzarea şi extrădarea....300
5.3.1. Expulzarea. Noţiune şi condiţii de legalitate....300
5.3.2. Extrădarea. Noţiune şi principii aplicabile....302
5.3.3. Reguli comune ale expulzării şi extrădării. Respectarea drepturilor fundamentale ale omului....303
Repere de jurisprudenţă....304
5.4. Protecţia internaţională a refugiaţilor....305
5.4.1. Noţiunea „refugiat”....305
5.4.2. Definiţia noţiunii „refugiat”....307
5.4.3. Delimitarea refugiaţilor de alte categorii de persoane care au părăsit teritoriul statului a cărui cetăţenie o au....311
5.4.4. Actualitatea dispoziţiilor Convenţiei din 1951 pentru protecţia internaţională a refugiaţilor....313
5.4.5. Obligaţii ce revin statelor în temeiul Convenţiei din 1951....314
5.4.5.1. Conţinutul principiului nereturnării refugiaţilor (*non-refoulement*)....315
5.4.5.2. Raportul dintre interdicţia de returnare şi interdicţia de expulzare a refugiaţilor....317
5.4.5.3. Statutul juridic al refugiaţilor aflaţi ilegal pe teritoriul statului de primire....318
5.4.6. Reglementarea statutului de refugiat şi azilant la nivelul Uniunii Europene....321
5.5. Dreptul de azil....324
5.5.1. Noţiune şi reglementare....324
5.5.2. Forme ale azilului. Distincţii....326

Repere de jurisprudenţă 327
Cazul azilului acordat lui Julian Assange – Opinia consultativă (Avizul consultativ) nr. 54/2015 a Grupului de Lucru privind detenţia arbitrară, cu privire la Julian Assange – Suedia şi Regatul Unit al Marii Britanii şi Irlandei de Nord 332

CAPITOLUL VII. ORGANIZAŢIILE INTERGUVERNAMENTALE – SUBIECTE DERIVATE DE DREPT INTERNAŢIONAL PUBLIC 338
Secţiunea 1. Noţiune 338
Secţiunea a 2-a. Elementele constitutive ale organizaţiilor internaţionale 339
2.1. Personalitatea de drept internaţional a organizaţiei internaţionale 339
2.2. Personalitatea de drept intern a organizaţiilor internaţionale interguvernamentale 341
Secţiunea a 3-a. Structura instituţională a organizaţiei internaţionale 341
Secţiunea a 4-a. Clasificarea organizaţiilor internaţionale 342
4.1. Organizaţii universale, organizaţii regionale sau cu participare intercontinentală 342
4.2. Organizaţii omnifuncţionale sau organizaţii specializate 343
4.3. Organizaţii interetatice şi organizaţii supraetatice (supranaţionale sau integraţioniste) 344
Secţiunea a 5-a. Rolul central al Organizaţiei Naţiunilor Unite în relaţiile dintre state 345
5.1. Scopurile şi principiile ONU 345
Repere de jurisprudenţă 348
5.2. Membrii ONU şi sistemul instituţiilor ONU 348
5.2.1. Calitatea de membru al ONU 348
5.2.2. Încetarea calităţii de membru al ONU 350
5.2.3. Structura instituţională a ONU 351
5.2.3.1. Adunarea Generală 351
5.2.3.2. Consiliul de Securitate 353
5.2.3.2.1. Organizarea şi funcţionarea Consiliului de Securitate 353
5.2.3.2.2. Atribuţiile Consiliului de Securitate în soluţionarea diferendelor şi menţinerea păcii 356
5.2.3.2.3. Crearea tribunalelor penale internaţionale ad-hoc prin rezoluţii ale Consiliului de Securitate 357
5.2.3.2.4. Controlul jurisdicţional al hotărârilor Consiliului de Securitate 359
5.2.3.3. Consiliul Economic şi Social 360
5.2.3.4. Consiliul de Tutelă 361
5.2.3.5. Curtea Internaţională de Justiţie 362
5.2.3.6. Secretariatul 362

CAPITOLUL VIII. SOLUŢIONAREA DIFERENDELOR INTERNAŢIONALE 363
Secţiunea 1. Consideraţii generale 363
Secţiunea a 2-a. Principiul soluţionării paşnice a diferendelor internaţionale 363
Secţiunea a 3-a. Noţiunea „diferend” 365

Secţiunea a 4-a. Categoriile de mijloace paşnice de soluţionare a diferendelor internaţionale 365
4.1. Mijloace politico-diplomatice de soluţionare a diferendelor 366
4.1.1. Negocierile 366
4.1.2. Bunele oficii 367
4.1.3. Medierea 367
4.1.4. Concilierea internaţională 367
4.1.5. Ancheta internaţională 369
4.2. Mijloace cu caracter jurisdicţional de soluţionare a diferendelor 371
4.2.1. Arbitrajul internaţional 371
4.2.2. Formele de exprimare a acordului părţilor de a recurge la arbitraj 373
4.2.3. Jurisdicţia internaţională propriu-zisă, permanentă 374
4.2.4. Curtea Internaţională de Justiţie 374
Repere de jurisprudenţă 378
Secţiunea a 5-a. Soluţionarea diferendelor în cadrul organizaţiilor internaţionale regionale 382

ANEXE
Carta Naţiunilor Unite 384
Statutul Curţii Internaţionale de Justiţie 407
Convenţia de la Viena cu privire la dreptul tratatelor 419

BIBLIOGRAFIE 445